

קווים בינלאומיים מנחים להגנה, פיתוח, ניהול, הצגה ופרשנות של ערים היסטוריות / אתרי מורשת תרבותיים

תוכן עניינים

3	הקדמה
3	1. התקנות הבינלאומיות הנוגעות למורשת תרבותית
3	א. אמנות אונסק"ו
3	ב. המלצות האסיפה הכללית של אונסק"ו
4	ג. צ'רטרים – איקומוס (ICOMOS) ואיקרום (ICCROM)
4	2. אמנות וקווים בינלאומיים מנחים הנוגעים לארכיאולוגיה, חפירות וממצאים ארכאולוגיים
4	א. אמנות, צ'רטרים, המלצות והסכמים
4	ב. ארכיאולוגיה בשטח כבוש
5	ג. ארכיאולוגיה בהסכמי אוסלו
6	3. חוק המורשת התרבותית וזכויות האדם
6	א. המורשת התרבותית מנקודת מבט של זכויות אדם
6	ב. סוגיות של זכויות אדם הקשורות למורשת התרבותית
7	ג. התייחסות בחוק הבינלאומי לזכויותיהם של יחידים וקהילות הנוגעות למורשת תרבותית
8	ד. המלצות
9	4. מדיניות ממשלתית הנוגעת לערים היסטוריות / אתרי מורשת תרבותית
9	א. עקביות בתכנון ופיתוח
10	ב. מעורבות בעלי עניין בכל הרמות
10	ג. חקיקה מושתת ערכים
10	ד. מעורבותם של מומחים מתחומי מחקר שונים
10	ה. החלת שינויים באורח מאוזן
11	ו. חלוקת שווה של תועלת כלכלית
11	ז. שימור מונומנטים ואתרים באתרם (In Situ)
11	ח. בחירת אתרים ומונומנטים מגוונים תרבותית
12	5. תנועה ותחבורה
12	א. שיפור הגישה מבלי לפגוע במרקם ההיסטורי
12	ב. מתן עדיפות להולכי רגל ותחבורה בלתי מזהמת
12	6. תושבים מקומיים
12	א. הבטחת מידע מספק והשתתפות פעילה
13	ב. שימור המגוון התרבותי
13	ג. התחשבות בצרכי התושבים
13	ד. פיתוח תכניות חינוך והדרכה

- ה. על התיירות ופעילויות השימור להביא תועלת לקהילה המארחת.....13
7. תיירות 14
- א. מתן כבוד לזהותה ותרבותה של הקהילה המקומית 14
- ב. וויסות השפעותיה השליליות של התיירות.....14
- ג. תיירות ברת קיימא לתועלת הקהילות המקומיות 14
8. פרשנות והצגה 14
- א. פרשות רחבה, כוללה וחוצה תרבויות 14
- ב. בחינה מחודשת של הפרשנות לעיתים קרובות.....15
- ג. שחזור אותנטי שניתן לזהותו 15

הקדמה

ארגון "עמק שווה" מבסס את פעילותו על ההבנה שעתיקות הינן נכסים תרבותיים השייכים לכלל האוכלוסייה. במקרה של ירושלים, החשיבות והעניין בעתיקות חורג מעניינם של שני העמים המעורבים בסכסוך. במסגרת שימור העתיקות בעיר יש להתייחס לעניין הבינלאומי בהן. המסמך הנוכחי נועד להעלות את המודעות הציבורית לתקנות הבינלאומיות הנוגעות למורשת תרבותית והרלוונטיות לנסיבות בירושלים, תוך מתן דגש מיוחד לארכיאולוגיה (פרקים 1-3). מסמך זה כולל מבחר המלצות מאמנות וצ'רטר (קווים מנחים) המסווגים על פי נושא.

1. התקנות הבינלאומיות הנוגעות למורשת תרבותית

ההגנה על המורשת התרבותית מעוגנת בתקנות במספר מסמכים בינלאומיים. אמנות האו"ם מהוות הסכמים בינלאומיים המחייבים על פי חוק את הגופים הריבוניים שחתמו עליהן ואשררו אותן. המלצות, החלטות והצהרות של אונסק"ו¹, כמו גם צ'רטר של איקומוס² ו-ICCROM³, מהווים קווים מנחים המשמשים כמסמכים המוסכמים על מומחים ואקדמאים, אך אינם מחייבים על פי חוק. באתר של אונסק"ו ניתן למצוא את רשימת המסמכים החשובים ביותר הנוגעים להגנה על מורשת תרבותית.

א. אמנות אונסק"ו

את ההגנה על המורשת התרבותית מסדירות שבע אמנות בינלאומיות עיקריות (ראו רשימה להלן), העוסקות בסוגיות המרכזיות של הרס מכוון ובלתי מכוון בעת סכסוך מזוין, בביזה וסחר לא חוקי בחפצי תרבות, ובשימור וניהול פעיל של מורשת תרבותית. ההנחה העומדת בבסיס אמנות אלו היא כי אין להתייחס למורשת תרבותית כאל נכסים מקומיים, אתניים או לאומיים גרידא, אלא כנכסיה של כלל האנושות, שיש לשמרם ולהעבירם לדורות הבאים. במבוא ל"אמנת האג משנת 1954 להגנה על נכסי התרבות במקרה של סכסוך מזוין בין מדינות" נקבע כי "נזק לנכס תרבותי השייך לכל עם שהוא, משמעו נזק למורשת התרבותית של כלל האנושות". אמנות אונסק"ו מהוות הסכמים בינלאומיים המחייבים על פי חוק (לפחות בתיאוריה) את הגופים הריבוניים שחתמו עליהן ואשררו אותן.

- [האמנה להגנה על נכסי תרבות במקרה של סכסוך מזוין](#) (אמנת האג מ-1954)
- [האמנה לאמצעי איסור ומניעת ייבוא, ייצוא והעברת בעלות בלתי חוקיים של נכסי תרבות](#) (1970)
- [האמנה להגנה על המורשת התרבותית והטבעית העולמית](#) (אמנת מורשת עולמית משנת 1972)
- [אמנת UNIDROIT בדבר נכסי תרבות שנגנבו או יוצאו שלא כחוק](#) (1995)
- [האמנה להגנה על המורשת התרבותית התת-ימית](#) (2001)
- [האמנה לשמירה על נכסי מורשת לא-מוחשיים](#) (2003)
- [האמנה להגנה וקידום של מגוון ביטויים תרבותיים](#) (2005)

ב. המלצות האסיפה הכללית של אונסק"ו

האסיפה הכללית של אונסק"ו אימצה מספר המלצות הנוגעות להגנה על המורשת התרבותית. המלצות אלו, שרובן נערכו על ידי הגופים המייעצים לאונסק"ו, כגון איקומוס ואיקרום, משמשות כקווים בינלאומיים מנחים מוסכמים, אך הינן נטולות תוקף חוקי.

- [המלצה בדבר השמירה על יופיים ואופיים של נופים ואתרים](#), 1962
- [המלצה בדבר שימור נכסי תרבות המאוימים על ידי עבודות פרטיות או ציבוריות](#), 1968
- [החלטות הסימפוזיון על שילובה של אדריכלות בת-זמננו בקבוצות של מבנים עתיקים](#), 1972

¹ UNESCO – ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם
² ICOMOS – המועצה הבינלאומית למונומנטים ואתרים. לארגון יש סניף בישראל – [איקומוס ישראל](#).
³ ICCROM – המרכז הבינלאומי לשימור

- [המלצה בדבר ההגנה על המורשת התרבותית והטבעית, ברמה הלאומית, 1972](#)
- [המלצת הסימפוזיון הבינלאומי לשימור ערים היסטוריות קטנות, 1975](#)
- [המלצה בדבר השמירה על אזורים היסטוריים ותפקידם הנוכחי, 1976](#)
- [המלצה בדבר ההגנה על נכסי תרבות ניידיים, 1978](#)
- [הצהרה אוניברסאלית על מגוון תרבותי, 2001](#)
- [הצהרה בדבר ההרס הבינלאומי של מורשת תרבותית, 2003](#)
- [המלצה בדבר נופים עירוניים היסטוריים \(עקרונות ואלטה\), 2011](#)

ג. צ'רטרים – איקומוס (ICOMOS) ואיקרום (ICCROM)

בנוסף פרסמו איקומוס ואיקרום מספר צ'רטרים, אמנם נטולי תוקף חוקי או אישור רשמי מטעם האסיפה הכללית של אונסק"ו, שמהווים מסמכים מוסכמים המוכרים ומכובדים על ידי מומחים ואקדמאים בתחום השימור התרבותי ברחבי העולם.

- [עקרונות ואלטה](#) לשמירה וניהול של ערים, עיירות ואזורים עירוניים היסטוריים, איקומוס, האסיפה הכללית ה-17, 2011
- [צ'רטר לפרשנות והצגה של אתרי מורשת תרבותית](#), איקומוס, האסיפה הכללית ה-16, 2008
- [הצ'רטר הבינלאומי לתיירות תרבותית](#) – ניהול תיירות באתרים בעלי חשיבות למורשת, איקומוס, האסיפה הכללית ה-12, 1999
- [הצ'רטר להגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית](#), איקומוס, האסיפה הכללית התשיעית, 1990
- [הצ'רטר לשימור ערים ואזורים עירוניים היסטוריים \(צ'רטר וושינגטון\)](#), האסיפה הכללית של איקומוס, 1987

2. אמנות וקווים בינלאומיים מנחים הנוגעים לארכיאולוגיה, חפירות וממצאים ארכאולוגיים

א. אמנות, צ'רטרים, המלצות והסכמים

- [האמנה להגנה על המורשת התרבותית במקרה של סכסוך מזוין](#) (אמנת האג, 1954)
- [המלצה בדבר העקרונות הבינלאומיים ליישום בחפירות ארכיאולוגיות](#) (המלצות ניו דלהי, 1956)
- [צ'רטר להגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית](#), איקומוס, 1990
- [הסכם הביניים הישראלי – פלסטיני בדבר הגדה המערבית ורצועת עזה](#) (1995), נספח 3:
- פרוטוקול בנושאי עניינים אזרחיים, נספח 1, סעיף 2: ארכיאולוגיה
- [הפרוטוקול השני לאמנת האג מ-1954 להגנה על נכסי תרבות במקרה של סכסוך מזוין](#), 1999
- [הסכם קבוצת העבודה הישראלית – פלסטינית לארכיאולוגיה](#) (2009).

ב. ארכיאולוגיה בשטח כבוש

במצב של כיבוש, על כל צד לאמנה שכבש חלק או את כל שטחו של צד אחר לאמנה, **לתמוך ככל הניתן ברשויות הלאומיות המתאימות של המדינה הכבושה**, בשמירה והגנה על נכסיה התרבותיים. באם יוכח כי יש צורך בנקיטת אמצעים לשמירה על נכס תרבותי הממוקם בשטח כבוש וניזוק על ידי פעילות צבאית, ובאם הרשויות הלאומיות המתאימות אינן מסוגלות לנקוט אמצעים אלו, על הכוח הכובש לנקוט את **אמצעי השימור ההכרחיים ביותר**, תוך שיתוף פעולה הדוק עם רשויות אלו (אמנת האג, 1954, סעיף 5).

במקרה של סכסוך מזוין, על כל מדינה חברה הכובשת את שטחה של מדינה אחרת **להימנע מביצוע חפירות ארכיאולוגיות בשטח הכבוש**. במקרה של ממצאים מקריים, במיוחד בעת פעילות צבאית, על הכוח הכובש לנקוט את כל האמצעים האפשריים על מנת להגן על הממצאים, אותם יש למסור, בעת סיום הסכסוך, לרשויות המתאימות בשטח שנכבש, יחד עם כל התיעוד המתייחס אליהם. (המלצות ניו דלהי, 1956).

הצד הכובש חלק או את כל שטחו של צד אחר יאסור על וימנע את הפעולות הבאות ביחס לשטח הכבוש:

- א. כל יצוא שלא כחוק, פינוי או העברת בעלות על נכס תרבותי;
- ב. כל חפירה ארכיאולוגית, פרט לכזו הנדרשת לשם שמירה, תיעוד או שימור של נכס תרבותי בלבד;
- ג. כל שינוי או הסבת שימוש של נכס תרבותי שנועדו להסוות או להרוס עדויות היסטוריות או מדעיות.

כל חפירה ארכיאולוגית, שינוי, או הסבת שימוש של נכס תרבותי בשטח כבוש, תתבצענה **תוך שיתוף פעולה הדוק עם הרשויות הלאומיות המתאימות בשטח הכבוש**, אלא אם הנסיבות אינן מאפשרות זאת (הפרוטוקול השני לאמנת האג, 1999, סעיף 9).

ג. ארכיאולוגיה בהסכמי אוסלו

סעיף 2 – ארכיאולוגיה

1. הסמכויות והאחריות בתחום הארכיאולוגיה בגדה המערבית וברצועת עזה יועברו מידי השלטון הצבאי והמנהל האזרחי לצד הפלסטיני. תחום זה כולל, בין היתר, הגנה על ושימור של האתרים הארכיאולוגיים, ניהול, פיקוח, רישוי וכל פעולה ארכיאולוגית אחרת.
2. באזור C, הסמכויות והאחריות הקשורות לתחום הארכיאולוגי יועברו בהדרגה לתחום השיפוט הפלסטיני שיכלול את שטח הגדה המערבית ורצועת עזה, פרט לאלו הנוגעות לסוגיות שיכללו במשא ומתן להסכם קבע במהלך שלבי הפריסה מחדש, שיש להשלימו בתוך 18 חודשים מיום כניסתה הרשמית של המועצה לתפקיד.
3. הצד הפלסטיני ישמור ויגן על כלל האתרים הארכיאולוגיים, וינקוט את כל האמצעים הנדרשים להגנה על אתרים אלו ולמניעת נזק להם, ואת כל אמצעי הזהירות בעת ביצוע פעולות העשויות להשפיע על אתרים שכאלו, כולל פעולות תחזוקה ובנייה.
4. תוקם ועדה משותפת של מומחים משני הצדדים על מנת להתמודד עם סוגיות ארכיאולוגיות בעלות עניין משותף.
5. הצד הפלסטיני יכבד את החירות והזכויות האקדמיות בתחום.
6. בכפוף לשיקולים אקדמיים ועל פי חוק, כשינפיק הצד הפלסטיני אישורי חפירה לארכיאולוגיים, חוקרים ואקדמאים, הוא יעשה זאת ללא משוא פנים.
7. הצד הפלסטיני יבטיח גישה חופשית לאתרים הארכיאולוגיים, שיהיו פתוחים לציבור ללא הבחנה.
8. שני הצדדים יידעו זה את זה, באמצעות הוועדה המשותפת, על גילויים של אתרים ארכיאולוגיים חדשים בגדה המערבית וברצועת עזה.
9. כל צד יהיה אחראי לכבד את האתרים שנחשבים קדושים בגדה המערבית וברצועת עזה, או שהינם בעלי ערך ארכיאולוגי. כל צד יהיה זכאי להעלות בפני הוועדה המשותפת סוגיות הקשורות לאתרים אלו, שתשקול את הסוגיות שיועלו בפניה ותגיע להסכמה בעניינם.
- האתרים הרשומים בתכנית 1 (הרשימה מופיעה בהסכמי אוסלו) הינם בעלי חשיבות ארכיאולוגית והיסטורית לצד הישראלי. הצד הישראלי רשאי ליידיע את הצד הפלסטיני אודות אתרים נוספים שיתווספו לרשימה. הצד הפלסטיני ייקח בחשבון כי עליו לפנות לוועדה המשותפת בעניין פעולות שעשויות להשפיע על אתרים אלו, לשם השגת שיתוף פעולה מלא.
10. באזורים שיועברו לתחום השיפוט של הצד הפלסטיני, על הצד הישראלי לספק לצד הפלסטיני את כלל התיעוד הארכיאולוגי, כולל, בין היתר, רשימה של כל האתרים שנחפרו ורשימה ותיאור מפורטים של הפריטים הארכיאולוגיים שנמצאו מאז 1967.

מתוך ההתחשבות הראויה בדרישה הפלסטינית, כי ישראל תשיב את כלל הפריטים הארכיאולוגיים שנמצאו בגדה המערבית וברצועת עזה מאז 1967, סוגיה זו תידון במהלך המשא ומתן להסכם קבע.

11. א. שני הצדדים ינקטו את כל הצעדים הנדרשים על מנת למנוע גניבה של פריטים ארכיאולוגיים.

ב. שני הצדדים יאכפו את האיסורים על סחר בלתי חוקי בפריטים ארכיאולוגיים, ובהקשר זה, ימנעו כל מעבר של פריטים שכאלו לישראל או לחו"ל.

ג. בהקשר זה, ומתוך ראיית האינטרסים המשותפים, הצד הישראלי והצד הפלסטיני ישתפו פעולה, יחליפו מידע וינקטו את הצעדים הדרושים על מנת להילחם בגניבה, סחר והעברה שלא כחוק של פריטים ארכיאולוגיים, כולל בין תחומי השיפוט של שני הצדדים, תוך תיאום הפעולות הקשורות לכך באמצעות הוועדה המשותפת.

3. חוק המורשת התרבותית וזכויות האדם⁴

א. המורשת התרבותית מנקודת מבט של זכויות אדם

קיימות מספר הגדרות של מורשת תרבותית ברמה הלאומית, כמו גם במסמכים בינלאומיים⁵. תוך ציון העובדה כי לא ניתן להציג רשימה שלמה של מאפייניה, מתארת המומחית העצמאית בשאלון, מורשת תרבותית כ:

"מורשת מוחשת (דוגמת אתרים, מבנים ושרידים בעלי ערך ארכיאולוגי, היסטורי, דתי, תרבותי או אסתטי), מורשת בלתי מוחשית (דוגמת מסורות ומנהגים, אמונות אסתטיות ורוחניות; ניבים או שפות אחרות; ביטויים אומנותיים, פולקלור) ומורשת טבעית (דוגמת שמורות טבע מוגנות; אזורים מוגנים אחרים בעלי מגוון ביולוגי; פארקים וגנים היסטוריים ונופים תרבותיים)"⁶.

כפי שציינה הוועדה לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות בהערה כללית מס. 21 בדבר זכותו של כל אדם לקחת חלק בחיים תרבותיים, "יש להתייחס למושג תרבות לא כאל סדרת ביטויים העומדים בפני עצמם, או כאל תחומים המבודדים זה מזה, אלא כאל תהליך אינטראקטיבי שבמסגרתו נותנים יחידים וקהילות ביטוי לאנושיות התרבותית שלהם, תוך שמירה על ייחודיותם וייעודם"⁷. לפיכך, התייחסות למורשת התרבותית בהקשר של זכויות האדם דורשת שניקח בחשבון את מגוון המורשות שבאמצעותן נותנים יחידים וקהילות ביטוי לאנושיות שלהם, שיוצקות משמעות לקיומם, שמבנות את תפיסות עולמם ושמייצגות את המפגש שלהם עם הכוחות החיצוניים המשפיעים על חייהם⁸. יש לראות מורשת תרבותית כמשאב המאפשר את קיומם של תהליכי הזדהות והתפתחות תרבותיים בקרב יחידים וקהילות שיש להם עניין, מפורש או מרומז, למסור ולהעביר הלאה לדורות הבאים (סעיף 6).

ב. סוגיות של זכויות אדם הקשורות למורשת התרבותית

ישנן שלל סוגיות של זכויות האדם המתקשרות למורשת התרבותית. אלו כוללת שאלות הנוגעות ל:

- מי מגדיר מהי מורשת תרבותית ומה משמעותה.

⁴ דוח של מומחית עצמאית בתחום זכויות האדם, פרידה שאהיד, סעיף 3 לסדר היום של המושב ה-17 של מועצת זכויות האדם: קידום ושמירה על כלל זכויות האדם, זכויות אזרחיות, פוליטיות, כלכליות, חברתיות ותרבותיות, כולל הזכות להתפתחות, 21 במרץ, 2011.

⁵ ראו במיוחד אמנת אונסק"ו בדבר האמנה להגנה על המורשת התרבותית והטבעית העולמית (1972), סעיף 1; האמנה לשמירה על נכסי מורשת לא מוחשיים (2003), סעיף 3; אמנת המסגרת של המועצה האירופית בדבר ערכה של המורשת התרבותית לחברה (אמנת פארו) (2005), סעיף 2(a); הכרזת ASEAN על מורשת תרבותית (2000), סעיף 1.

⁶ המושב ה-17 של מועצת זכויות האדם של האו"ם, 21 במרץ 2011.

⁷ הערה כללית מס. 21 (2009), פסקה 12.

⁸ ראו גם בפסקה 9 לדוח הראשון של המומחית העצמאית, A/HRC/14/36.

- איזו מורשת תרבותית ראויה להגנה.
- באיזו מידה משתתפים יחידים וקהילות בפרשנות של, שימור / שמירה על מורשת תרבותית, זוכים בגישה למורשת תרבותית ונהנים ממנה.
- כיצד יש לפתור סכסוכים ואינטרסים מנוגדים הנוגעים למורשת תרבותית.
- מהן המגבלות האפשריות החלות על הזכות למורשת תרבותית (סעיף 9).

ג. התייחסות בחוק הבינלאומי לזכויותיהם של יחידים וקהילות הנוגעות למורשת תרבותית
 אחת הקביעות המפורשות ביותר הנוגעות לגישה אל ולהנאה ממורשת תרבותית, הוא סעיף 15(1) לאמנה הבינלאומית לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, המחייב מדינות להכיר **בזכותו של כל אדם לקחת חלק בחיים תרבותיים**⁹. בהערתה הכללית מס. 21, הדגישה הוועדה לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, כי "...במקרים רבים, החובה לכבד ולהגן על חריות, מורשת תרבותית ומגוון, שלובות זו בזו". הוועדה מבהירה כי החובה לכבד את הזכות לקחת חלק בחיים תרבותיים "...כוללת את הדרישה לאמץ אמצעים ספציפיים שמטרתם להביא לכך שיובדו זכויותיהם של כולם, באופן אישי או ביחס לאחרים או כקהילה או קבוצה... לגישה למורשת התרבותית והלשונית שלהם ושל אחרים".¹⁰ מן הזכות להשתתף בחיים תרבותיים משתמע כי יש לאפשר ליחידים ולקהילות גישה אל והנאה ממורשת תרבותית שהינה בעלת משמעות עבורם, וכי יש להגן על חירותם להמשיך לייצר, לשחזר ולהעביר מורשת זו לדורות הבאים. (סעיף 34)

במיוחד הדגישה הוועדה כי: "...על מדינות לכבד את הגישה החופשית של מיעוטים לתרבותם ומורשתם שלהם, ולצורות ביטוי אחרות, כמו גם ליישום חופשי של זהותם ומנהגייהם התרבותיים. על גופי המדינה אף לכבד את זכויותיהם של עמים ילידיים על תרבותם ומורשתם, ולשמור ולחזק את הקשר הרוחני שלהם עם ארץ אבותיהם ומקורות טבעיים אחרים שהיו בבעלותם, ברשותם או בשימושם באופן מסורתי, והינם חיוניים לחיי התרבות שלהם".¹¹ (סעיף 35)

בנוסף נתפסת כמהותית חובתן של מדינות "לאפשר ולעודד את השתתפות של אנשים המשתייכים לקבוצות מיעוטים, לעמים ילידיים או לקהילות אחרות, בתכנונם ויישומם של חוקים ומדיניות שהינם בעלי השפעה עליהם. במיוחד, על מוסדות המדינה לקבל את הסכמתם החופשית והמודעת מראש, כאשר נשקף איום על שימור מקורותיהם התרבותיים, ובמיוחד אלו המתקשרים לאורח חייהם ואמצעי הביטוי התרבותיים שלהם".¹² (סעיף 36)

הגישה אל וההנאה ממורשת תרבותית הינם שני מושגים הקשורים ותלויים זה בזה. מושגים אלו מביעים בין היתר, את היכולת להכיר, להבין, להיכנס, לבקר, להשתמש, לתחזק, להחליף ולפתח מורשת תרבותית, כמו גם ליהנות ממורשתם ויצירותיהן התרבותיות של אחרים, ללא מגבלות דתיות, כלכליות או פיסיות. בהקשר זה לא ניתן להתייחס ליחידים ולקהילות כאל מוטבים או משתמשים בלבד. הגישה וההנאה טומנות בחובן אף נטילת חלק בזיהוי, בפרשנות ובפיתוח של מורשת תרבותית, כמו גם בתכנון וביישום של מדיניות ותוכניות לשימור של / שמירה על מורשת תרבותית. ביסודם של מושגים אלו מונחת השתתפות אפקטיבית בתהליכי קבלת החלטות הנוגעים למורשת תרבותית.

הוועדה לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות פיתחה במיוחד את המושג של גישה. כאשר בהקשר של מורשת תרבותית¹³, יש להבטיח:

(א) **גישה פיסית** למורשת תרבותית, שניתן להשלימה על ידי גישה באמצעות טכנולוגיות מידע;¹⁴

⁹ [האמנה הבינלאומית לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות](#)

¹⁰ הערה כללית 21.0m (2009), סעיף 50.

¹¹ שם, פסקה 49(d).

¹² שם, פסקה 55(e).

¹³ המושג גישה מהווה חלק ממה שמכונה תכנית 4A, המורכבת מארבעה גורמים: זמינות, נגישות, התקבלות וכושר הסתגלות. התכנית פותחה על ידי פרופסור קתרין טומשבסקי המנוחה שהייתה אמונה על הדוחות המיוחדים בדבר הזכות לחינוך, בדוח E/CN.4/1999/49. המושג משמש את הוועדה לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות באופן שיטתי בהערותיה הכלליות.

¹⁴ ראו במיוחד בצ'רטר של אונסק"ו לשימור של מורשת דיגיטלית (2003).

- (ב) **גישה כלכלית**, שמשמעותה גישה שווה לכל כיס;
(ג) **גישה למידע**, שמתייחסת לזכות לבקש, לקבל ולהפיץ מידע על מורשת תרבותית, ללא גבולות; ו
(ד) **גישה להליכי קבלת החלטות** ומעקב אחריהן, כולל הליכים וסעד מנהליים ומשפטיים. עקרון חופף הינו אי-אפליה, תוך שימת דגש מיוחד על קבוצות מוחלשות (סעיף 60).

יחידים וקבוצות, רוב ומיעוטים, אזרחים ומהגרים, כולם זכאים לגישה ולהנאה ממורשת תרבותית. כפי שצוין לעיל, הערה כללית מס. 21 מדגישה כי הזכות לקחת חלק בחיים תרבותיים ניתנת ליישום לבד, יחד עם אחרים, או כקהילה. לפיכך יש לראות **בזכות לגישה ולהנאה ממורשת תרבותית זכות אדם אישית וקולקטיבית כאחד**¹⁵ (סעיף 61).

ניתן להכיר ברמות שונות של גישה והנאה, המתייחסות למגוון האינטרסים של יחידים וקבוצות על פי יחסם למורשות תרבותיות ספציפיות. יש להבחין בין:

- (א) יוצרים, או "קהילות מקור", קהילות שמחשיבות עצמן כבעלות / אמונות על מורשת תרבותית מסוימת, אנשים השומרים על המורשת ו/או הלוקחים עליה אחריות;
(ב) יחידים וקהילות, כולל קהילות מקומיות, הרואים במורשת התרבותית הנדונה חלק אינטגרלי מחיי הקהילה, אך אינם בהכרח מעורבים בשמירתה.
(ג) מדענים ואומנים; ו
(ד) הציבור הרחב שהינו בעל גישה למורשתם התרבותית של אחרים.

מעניין לציין כי אמנת פארו מתייחסת לרעיון של "קהילת מורשת", "הכוללת אנשים שמעריכים היבטים מסוימים במורשת תרבותית שברצונם לקיים, במסגרת פעילות ציבורית, ולהעבירם לדורות הבאים."¹⁶ מכאן משתמע כי הקהילות הנדונות עשויות לאחד בין אנשים בעלי רקע תרבותי, דתי, אתני ולשוני שונה, סביב מורשת תרבותית מסוימת שהם תופסים כמשותפת להם. (סעיף 62).

ד. המלצות

המומחית העצמאית פרידה שאהיד¹⁷ הגישה את ההמלצות הבאות:

על מדינות להכיר ולהעריך את מגוון המורשות התרבותיות הקיימות בשטחן ותחת שיפוטן, ולהכיר, לכבד ולהגן על הפרשנויות השונות האפשריות שעשויות להיות למורשות תרבותיות. יש לכבד ולהגן על יכולתם של יחידים וקהילות לבחור לחוש בקשר (או בהעדרו) להיבטים מסוימים של מורשות תרבותיות;

על מדינות לכבד את התפתחותן החופשית של מורשות תרבותיות. חובתן של מדינות להימנע מהרס, פגיעה או שינוי של מורשת תרבותית, לפחות בהעדר הסכמתן החופשית והמודעת מראש של הקהילות המעורבות, ולנקוט אמצעים לשימור של / שמירה על מורשת תרבותית מפני פגיעת צד שלישי;

יש היוועץ בקהילות וביחידים הרלוונטיים ולהזמין לקחת חלק פעיל בכלל התהליך של זיהוי, בחירה, סיווג, פירוש, שימור / שמירה, תכנון וניהול המשאבים ופיתוחה של מורשת תרבותית. אין לבקש ולא יאושר כל רישום ברשימות של אונסק"ו הנוגע למורשת תרבותית או ברשימות וברשימות לאומיות, בהעדר הסכמתן החופשית והמודעת מראש של הקהילות הרלוונטיות. באופן כללי יותר, על מדינות לבקש את בקשתן החופשית והמודעת מראש של קהילות מקור בטרם תאמצנה אמצעים הנוגעים למורשתן התרבותית, במיוחד במקרה של עמים ילידיים, בהתאם להכרזת האו"ם בדבר זכויותיהם של עמים ילידיים;

¹⁵ ראו גם אמנת פארו של המועצה האירופית, הקובעת כי "כל אחד, כיחיד או בתוך קבוצה, זכאי ליהנות ממורשת תרבותית...". סעיף 4(a).

¹⁶ אמנת פארו של המועצה האירופית, סעיף 2(b).

¹⁷ ראו הערת שוליים מספר 4 לעיל.

על מדינות להבטיח כי מדיניות ותכניות מורשת תרבותיות אינן מיושמות על חשבון או באופן הפוגע בקהילות הנדונות. שימור של / שמירה על מורשת תרבותית אמורים לשאוף להבטיח התפתחות אנושית, בניה של חברות שלוות ודמוקרטיה וקידום המגוון התרבותי;

יש לעודד מדינות לפתח תהליכי מיפוי של מורשת תרבותית בתחומיהן, ולעשות שימוש בהערכות של השפעה תרבותית בתכנון וביישום של פרויקטים לפיתוח, תוך שיתוף פעולה מלא עם הקהילות המעורבות;

על מדינות לנקוט אמצעים לעודד מומחים הפועלים בתחום של מורשת תרבותית לאמץ גישה המבוססת על זכויות אדם, ולפתח בהקשר זה כללים וקווים מנחים;

על מומחים הפועלים בתחום המורשת התרבותית, ומוסדות תרבות (במיוחד מוזיאונים, ספריות וארכיונים), לבנות מערכות יחסים הדוקות יותר עם הקהילות והעמים שאת מורשתם התרבותית הם אוצרים, לכבד את תרומתם למשמעות, פרשנות, לשיתוף ולהצגה של מורשתם, ולהתייחס בתום לב לבקשותיהם הנוגעות להשבתם למולדת.

באותו אופן על חוקרים לבנות מערכות יחסים הדוקות יותר עם הקהילות והעמים שאת מורשתם התרבותית הם מעוניינים לחקור, במיוחד בעת תיעוד מורשתם, על מנת להבטיח את הסכמתם החופשית והמודעת מראש לכלל שלבי המחקר והפצתו;

על תעשיות התיירות והבידור לכבד את זכות הגישה וההנאה למורשת תרבותית. מכאן משתמע במיוחד, כי עליהן לקחת בחשבון את טענותיהם של יחידים וקהילות הסבורים כי נעשה שימוש לרעה, פירוש מוטעה, או ניכוס מוטעה של מורשתם התרבותית, או כי פעולותיהן מאיימות על מורשתם התרבותית;

על מדינות להבטיח לכל אדם גישה למורשת התרבותית של קהילתו שלו, כמו גם לזו של אחרים, תוך כיבוד המנהגים המסורתיים המסדירים את הגישה למורשת תרבותית. במיוחד, יש להבטיח גישה זו באמצעות חינוך ומידע, כולל על ידי שימוש בטכנולוגיות מידע ותקשורת מודרניות. על מדינות לוודא לשם כך, כי פיתוח תוכן של תכניות אלו נעשה תוך שיתוף פעולה מלא עם הקהילות הרלוונטיות;

על מדינות לאמץ אמצעים חיוניים שיבטיחו לכל אדם גישה והנאה ממורשת תרבותית, ללא תלות במגדר, כולל אנשים מעוטי אמצעים, ובעלי מוגבלויות נפשיות וגופניות.

על מדינות להנגיש את אמצעי הסעד האפקטיביים, כולל סעד משפטי, ליחידים וקהילות החשים כי מורשתם התרבותית אינה זוכה לכבוד או להגנה מלאים, או כי הופרה זכותם לגישה ולהנאה ממורשת תרבותית. בתהליכי בירור ושיפוט יש לקחת בחשבון את מערכת היחסים המסוימת בין קהילות למורשת התרבותית;

יש לעודד מדינות לאשרר את האמנות הבינלאומיות והאזוריות לשימור של / ושמירה על מורשת תרבותית, וליישמן ברמה הלאומית, תוך אימוץ גישה המבוססת על זכויות אדם;

על מדינות לכלול בדוחותיהן התקופתיים למוסדות האמנות, ובמיוחד ולוועדה לזכויות האדם, הוועדה לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות והוועדה לזכויות הילד, מידע אודות פעולות שנקטו על מנת להבטיח את השתתפותם המלאה של היחידים והקהילות הרלוונטיים בתכניות ששימור של / שמירה על מורשת תרבותית, כמו גם אודות האמצעים שנקטו, במיוחד בתחום החינוך והמידע, על מנת להבטיח גישה אל והנאה ממורשת תרבותית.

4. מדיניות ממשלתית הנוגעת לערים היסטוריות / אתרי מורשת תרבותית

א. עקביות בתכנון ופיתוח

יש לנקוט ראייה כוללת של ערים ואזורים עירוניים היסטוריים, כמו גם של סביבותיהם. האיזון והטבע של אתרים אלו תלויים במרכיביהם השונים. אולם השמירה על ערים ואזורים עירוניים היסטוריים חייבת להוות חלק אינטגרלי מן ההבנה הכוללת של המבנה העירוני וסביבתו. לשם כך נדרשת

מדיניות פיתוח כלכלית וחברתית עקבית שתיקח בחשבון את כל רמות התכנון, תוך כיבוד תמידי של המגוון החברתי והתרבותי. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3d)

השמירה על ערים היסטוריות חייבת לכלול, כתנאי הכרחי, את שימורו של האיזון המרחבי, הסביבתי, החברתי, התרבותי והכלכלי הבסיסי. לשם כך נדרשות פעולות שיאפשרו למבנה העירוני לשמור על תושביו המקוריים ולהסביר פנים לבאים (כתושבים או כשמשתמשים בעיר ההיסטורית), כמו גם לסייע לפיתוח מבלי לייצר צפיפות. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3e)

כל תכנית לשימור חייבת להיות מבוססת על תכנון עירוני של כל העיר, כולל ניתוח של הערכים הארכיאולוגיים, ההיסטוריים, האדריכליים, הטכניים החברתיים והכלכליים. על התכנית להגדיר את פרויקט השימור, להשתלב בתכנית ניהול, ולכלול הנחיה למעקב קבוע. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3e)

המורשת הארכיאולוגית הינה משאב תרבותי פגיע ובלתי מתחדש. לפיכך יש לעשות שימוש מבוקר בקרקע ולפתח מתוך מטרה לצמצם את הרס המורשת הארכיאולוגית. על מדיניות להגנה על המורשת הארכיאולוגית לכלול כמרכיב אינטגרלי מדיניות המתייחסת לשימוש, פיתוח ותכנון הקרקע, כמו גם למדיניות תרבותית, סביבתית וחינוכית. יש לשוב ולבחון מחדש דרך קבע את המדיניות להגנה על המורשת הארכיאולוגית, כדי שתישאר מעודכנת. על מדיניות זו לכלול הקמה של שמורות ארכיאולוגיות. יש לשלב את ההגנה על המורשת הארכיאולוגית במדיניות התכנון ברמה הבינלאומית, הלאומית, האזורית והמקומית. (הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית, 1990, סעיף 2).

ב. מעורבות בעלי עניין בכל הרמות

המנהל התקין מתווה כי יש לארגן שיתוף פעולה רחב בקרב כלל בעלי העניין: הרשויות הנבחרות, השירותים המוניציפאליים, המנהל הציבורי, מומחים, ארגונים מומחים, גופים התנדבותיים, אוניברסיטאות, תושבים וכולי. תזמור שכזה הינו הכרחי להצלחת השמירה, השיקום והפיתוח בר הקיימא של ערים ואזורים היסטוריים. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3h).

ג. חקיקה מושתת ערכים

על החקיקה לספק למורשת הארכיאולוגית הגנה המותאמת לצרכים, להיסטוריה ולמסורות של כל מדינה ואזור, ולאפשר הגנה על ממצאים באתרם, לצד המחקר. יש לבסס את החקיקה על התפיסה הרואה במורשת הארכיאולוגית את מורשתה של כלל האנושות וקבוצות האנשים, ושאינה מוגבלת לאדם או לאומה מסוימים. (הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית 1990, סעיף 3).

ד. מעורבותם של מומחים מתחומי מחקר שונים

לפני ההכנות לשימורם של ערים ואזורים עירוניים היסטוריים יש לערוך מחקרים רב-תחומיים. (צ'רטון וושינגטון 1987, סעיף 5)

מתחילת המחקרים המקדימים, יש לבסס את השמירה על ערים היסטוריות על שיתוף פעולה אפקטיבי בין מומחים בדיסציפלינות שונות, ולערוך תוך שיתוף פעולה בין החוקרים, השירותים הציבוריים, מוסדות פרטיים והציבור הרחב. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3i).

ה. החלת שינויים באורח מאוזן

פרויקטים של פיתוח נמנים עם האיומים הפיסיים המשמעותיים ביותר הנשקפים למורשת הארכיאולוגית. יש לתת ביטוי בחקיקה המתאימה לחובתו של המפתח להבטיח את עריכתם של מחקרים הבוחנים את השפעת תכניות הפיתוח על המורשת הארכיאולוגית בטרם יישומן, באופן שיכלול את הדרישה להשית את עלויות מחקרים אלו כחלק מעלויות הפרויקט. יש אף לעגן בחקיקה

את העיקרון על פיו יש לערוך תכניות פיתוח בצורה שתצמצמם את ההשפעה על המורשת הארכיאולוגית (הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית 1990, סעיף 3).

יש לוודא כי השימושים והפונקציות החדשים מתאימים לאופיים של העיר או האזור העירוני ההיסטוריים. (צ'רטר וושינגטון 1987, סעיף 8).

אסור שהצגתם של שימושים חדשים יסכנו את הישרדותם של שימושים מסורתיים או כל פעולה התומכת בחיי היום יום של התושבים המקומיים. עניין זה עשוי לסייע לשמירת המגוון והגיוון התרבותיים ההיסטוריים, שהינם בעלי ערך רב בהקשר זה. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4b).

המרחב הציבורי בערים היסטוריות אינו רק משאב חיוני לתנועת בני אדם, אלא גם מקום המזמין מחשבה, למידה והנאה. על עיצובו וארגונו, כולל בחירת ריהוט הרחוב, כמו גם ניהולו, לשמור על אופיו ויפיו, ולקדם את השימוש בו כמקום ציבורי המוקדש לתקשורת חברתית. במקרה של הצגת התערבויות ושימושים חדשים יש לנתח ולבקר בקפדנות את האיזון בין חללים ציבוריים פתוחים והסביבה הבנויה בצפיפות. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4d).

לפני שמקדמים או מפתחים אתרי מורשת כיעד תיירותי, על תכניות הניהול להעריך את ערכיו הטבעיים והתרבותיים של המשאב. לאחר מכן יש להגדיר את הגבול הראוי לשינוי, תוך התייחסות במיוחד להשפעתם של מספרי המבקרים הצפויים על המאפיינים הפיסיים של האתר, על שלמותו, על האקולוגי והמגוון הביולוגי שלו, על הגישה ומערכות התחבורה המקומיות, ועל רווחתה החברתית, הכלכלית והתרבותית של הקהילה המארחת. אם רמת השינוי הצפויה אינה רצויה, יש לתקן את תכנית הפיתוח. יש לפתח וליישם תכניות הערכה שיבחנו את השפעותיהן ההדרגתיות של פעולות התיירות והפיתוח על מקום או קהילה מסוימים. (צ'רטר לתיירות 1999, סעיף 2.6).

1. חלוקת שווה של תועלת כלכלית

על קובעי מדיניות לקדם אמצעים לחלוקה שוויונית של התועלת המופקת מתיירות בין ארצות או מחוזות, ובכך לשפר את רמת הפיתוח הסוציו-אקונומית ולתרום בעת הצורך למיגור העוני. (צ'רטר לתיירות 1999, סעיף 5.1).

2. שימור מונומנטים ואתרים באתרם (In Situ)

המטרה הכללית של ניהול המורשת הארכיאולוגית אמורה להיות שימור המונומנטים והאתרים באתרם (in situ), כולל שימור ואוצרות ארוכי טווח והולמים של כלל הרשומות והאוספים הקשורים להם, וכולי. כל העברה של נכסי מורשת לאתרים חדשים מהווה הפרה של העיקרון של שימור המורשת בהקשר המקורי. עיקרון זה שם דגש על הצורך בתחזוקה, שימור וניהול הולמים. הוא אף קובע כי אין לחשוף את המורשת הארכיאולוגית בחפירות, או להותירה חשופה לאחר חפירה, כל עוד לא ניתן להבטיח את התנאים לתחזוקתה ולניהולה באופן הולם לאחר החפירה. (הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית 1990, סעיף 6).

3. בחירת אתרים ומונומנטים מגוונים תרבותית

בשל המגבלות הבלתי נמנעות של משאבים זמינים, מן הנמנע הוא שתחזוקה פעילה תתבצע על בסיס סלקטיבי. יש לפיכך להחילה על מדגם של מגוון האתרים והמונומנטים, על בסיס הערכה מדעית של חשיבותם ואופיים הייצוגי, ולא באופן המוגבל למונומנטים הבולטים והאטרקטיביים ביותר. (הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית 1990, סעיף 6).

5. תנועה ותחבורה

א. שיפור הגישה מבלי לפגוע במרקם ההיסטורי

יש להחיל באמצעות תקנות בקרת תנועה קפדנית בתוך עיר או אזור עירוני היסטוריים. כאשר התכנון העירוני או המחוזי מאפשר את סלילתן של דרכים גדולות, אסור שאלו יעברו בעיר או באזור העירוני ההיסטורי, אלא ישפרו את הגישה אליהן. (צ'רטר וושינגטון 1987, סעיפים 12-13).

יש לתכנן את תשתיות התנועה (חניונים, תחנות רכבת תחתית וכולי) באופן כזה שלא יפגע במרקם ההיסטורי או בסביבתו. עיר היסטורית אמורה לעודד פיתוח תחבורה בעלת טביעת רגל סביבתית קלה. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4f).

ב. מתן עדיפות להולכי רגל ותחבורה בלתי מזהמת

חשוב לעודד תנועת הולכי רגל. לשם כך, יש להגביל באופן משמעותי תנועה של כלי רכב ולצמצם את מתקני החניה. בה בעת, יש להפעיל תחבורה ציבורית ברת קיימא ובלתי מזהמת ולקדם אמצעי תחבורה ידידותיים לסביבה. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4f).

יש לערוך מחקר ותכנון של כבישים על מנת שיינתנו קדימות להולכי רגל. עדיף למקם את מתקני החניה מחוץ לאזורים המוגנים, ואם ניתן מחוץ לאזורי החיץ. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4f).

6. תושבים מקומיים

א. הבטחת מידע מספק והשתתפות פעילה

מדיניות ההגנה על המורשת הארכיאולוגית חייבת לכלול את השתתפותו הפעילה של הציבור הרחב. היבט זה הכרחי כאשר עוסקים במורשת של עמים ילידיים. יש לבסס את ההשתתפות על גישה לידע הנדרש לשם קבלת החלטות. הנגשת המידע לציבור הרחב הינה לפיכך היבט חשוב בהגנה משולבת. (הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית 1990, סעיף 2).

יש לפעול על מנת להשיג מחויבות והשתתפות מקומית כאמצעי לקידום תחזוקת המורשת הארכיאולוגית. עקרון זה חשוב במיוחד כאשר עוסקים במורשת של עמים ילידיים או קבוצות תרבות מקומיות. במקרים מסוימים ראוי להפקיד את האחריות על שמירתם ותחזוקתם של אתרים ומונומנטים בידי עמים ילידיים. (הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית 1990, סעיף 6).

השתתפותם ומעורבותם של התושבים – וכלל קבוצות בעלי העניין המקומיות – חיונית לשם הצלחתן של תכניות שימור, ויש לעודדן. שימורם של ערים ואזורים עירוניים היסטוריים הינו בראש ובראשונה עניינם של התושבים המקומיים. (צ'רטר וושינגטון 1987, סעיף 3).

אין תחליף להיוועצות ישירה ודיאלוג רצוף עם התושבים ובעלי עניין אחרים, משום שהשמירה על העיר או האזור העירוני ההיסטוריים נוגעת בראש ובראשונה להם. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3g).

ניתן לקדם את השתתפות התושבים באמצעות הפצת מידע, העלאת מודעות והדרכה. על מערכת המנהל העירוני המסורתית לבחון באופן כולל היבטים של מגוון תרבותי וחברתי, על מנת להקים מוסדות דמוקרטיים חדשים שיתאימו למציאות החדשה. על הליכי התכנון העירוני והשמירה על ערים היסטוריות לספק די מידע וזמן על מנת שהתושבים יוכלו לערוך את תשובותיהם מתוך מודעות. יש לעודד שימור תוך החלת אמצעים כלכליים שייסיעו לפיתוח שותפויות עם שחקנים מן המגזר הפרטי בתהליך השימוש והשחזור של הסביבה הבנויה. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3h).

הבסיס לשימור, החייאה ופיתוח מוצלחים של ערים היסטוריות טמון בהבנה הדדית המבוססת על מודעות ציבורית, ובחיפוש אחר יעדים משותפים לקהילות מקומיות ולגופים מקצועיים. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4j).

יש לכבד את האינטרסים והזכויות של הקהילה המארחת ברמה האזורית והמקומית; של בעלי נכסים ושל עמים ילידיים שעשויים לטעון לזכויות או סמכויות מסורתיות על אדמתם או על אתרים בעלי

משמעות מיוחדת. יש לערבם בקביעת היעדים, האסטרטגיות, המדיניות והאמצעים לזיהוי, בשימור, ניהול, הצגה ופרשנות של משאבי המורשת שלהם, של מנהגיהם התרבותיים ושל ביטוייהם התרבותיים הנוכחיים, בהקשר תיירותי. (צ'רטר לתיירות 1999, סעיף 4.1).

ב. שימור המגוון התרבותי

מקומות בעלי חשיבות למורשת טומנים בחובם ערך מולד עבור כלל בני האדם, כבסיס משמעותי למגוון התרבותי וההתפתחות החברתית. על שימור והגנה ארוכי טווח של תרבויות חיות, אתרי מורשת, אוספים, שלמותם הפיסית והאקולוגית והקשרם הסביבתי להוות מרכיב מהותי במדיניות חברתית, כלכלית, פוליטית, תחיקתית, ותרבותית ובמדיניות של פיתוח תיירותי. (צ'רטר לתיירות 1999, סעיף 2.1).

בהקשר של תכנון שימור עירוני, יש לכבד ולהעריך את המגוון התרבותי של קהילות שונות שאכלסו ערים היסטוריות לאורך השנים. חשוב להגיע לאיזון רגיש ומשותף על מנת לשמור על המורשת ההיסטורית, ועל שלמות המגוון התרבותי הטמון בה. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3j).

אין לאפשר להצגתם של שימושים חדשים לאיים על הישרדותן של פעולות מסורתיות או כל דבר אחר התומך בחיי היום יום של התושבים המקומיים. קביעה זו יש בה על מנת לסייע לשימור המגוון והגיוון התרבותי ההיסטורי, שהינם בעלי ערך רב בהקשר זה. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 3j).

ג. התחשבות בצרכי התושבים

על תכנון עירוני לשמירה על ערים היסטוריות לקחת בחשבון את הצורך של התושבים בשירותים. שילובם של שירותים חדשים במבנים היסטוריים הינו אתגר שאל לרשויות המקומיות להתעלם ממנו. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4e).

יש לתכנן בקפדנות את עריכתם של קונצרטים, מופעי דרמה ותכנית נוספות באתר, על מנת שישמרו על משמעותן וסביבתן הפיסית של האתר ויצמצמו את הפגיעה בתושבים המקומיים. (פרשנות והצגה 2008, סעיף 4.4).

ד. פיתוח תכניות חינוך והדרכה

על התכנון באזורים עירוניים היסטוריים להוות תהליך משותף, המערב את כלל בעלי העניין. על מנת לעודד את השתתפות ומעורבות, יש לפתח מערכת מידע כללית שתשרת את כלל התושבים, החל בתלמידי בית ספר. יש לעודד את פעילותם של ארגוני שימור ולהחיל אמצעים כלכליים שסייעו לשימור ולשחזור הסביבה הבנויה. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4j).

על תכניות תיירות לעודד הדרכה והעסקה של מדריכים ופרשנים מקרב הקהילה המארחת, על מנת לקדם את יכולתם של התושבים המקומיים להציג ולפרש את ערכי התרבות שלהם. בקרב בני הקהילה המארחת, על תכניות מורשת חינוכיות ופרשניות לעודד את מעורבותם של פרשנים מקומיים. על התכניות לקדם ידע וכבוד למורשת, ולעודד את התושבים המקומיים להביע עניין ישיר בטיפול ובשימור האתר. (צ'רטר לתיירות 1999, סעיפים 5.4-5.5).

ה. על התיירות ופעילויות השימור להביא תועלת לקהילה המארחת

ניהול פעולות השימור והתיירות אמורות לספק תועלת כלכלית, חברתית ותרבותית שוויונית לאנשי ונשות הקהילה המארחת או הקהילה המקומית, בכל הרמות, באמצעות חינוך, הדרכה ויצירת הזדמנויות לתעסוקה מלאה. יש להקצות נתח ניכר מן הרווח הנובע מתכניות תיירותיות לאתרי מורשת להגנה, שמירה, שימור והצגה של מקומות אלו, כולל הקשרם הטבעי והתרבותי. ככל שניתן, יש ליידע את המבקרים אודות אופן הקצאת הרווחים מן האתר. (צ'רטר לתיירות 1999, סעיפים 5.2-5.3).

7. תיירות

א. מתן כבוד לזהותה ותרבותה של הקהילה המקומית

תיירות יכולה למלא תפקיד חיובי בפיתוחם והחייאתם של ערים ואזורים עירוניים היסטוריים. יש לבסס את פיתוח התיירות בערים היסטוריות על שיפור המונומנטים והאזורים הפתוחים; על כבוד ותמיכה בזהות הקהילה המקומית ובפעולות התרבותיות והמסורתיות שלה; ועל שמירה על אופיו הסביבתי והאזורי. על התיירות לכבד ולא להפריע לחיי היום יום של התושבים. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4g).

ב. ויסות השפעותיה השליליות של התיירות

זרם חזק מדי של תיירים מהווה איום על שימורם של מונומנטים ואזורים היסטוריים. על תכניות השימור והניהול לקחת בחשבון את ההשפעה הצפויה של התיירות, ולווסת את התהליך לטובת המורשת והתושבים המקומיים. (עקרונות ואלטה 2011, סעיף 4g).

ג. תיירות ברת קיימא לתועלת הקהילות המקומיות

על התיירות להביא תועלת לקהילות המארחות, ולספק לחבריה אמצעים ומוטיבציה לטפל ולתחזק את מנהגייהם התרבותיים. מעורבותם ושיתוף הפעולה בין נציגי הקהילה המקומית והילידית, לבין אנשי שימור, מפעילי אתרי תיירות, בעלי נכסים, קובעי מדיניות, מעצבי תכניות פיתוח לאומיות ומנהלי אתרים, חיונית ליצירת תעשייה תיירותית ברת קיימא, ולהעצמה והגנה על משאבי המורשת למען הדורות הבאים. (צ'רטר לתיירות, 1999, הקדמה).

8. פרשנות והצגה

א. פרשות רחבה, כוללה וחוצה תרבותיות

פרשנות אמורה להציג את משמעותם של אתרי המורשת, את המסורות והמנהגים התרבותיים במסגרת ניסיון העבר וההווה של האזור והקהילה המארחת, באופן שיכלול קבוצות מיעוטים תרבותיות או לשוניות. יש ליידע את המבקרים אודות הערכים התרבותיים השונים שניתן לייחס למשאב מורשת מסוים. (צ'רטר לתיירות 1999, סעיף 1.4).

על הפרשנות לחקור את משמעותו של האתר בהקשר היסטורי, פוליטי, רוחני ואומנותי רב ממדי. על הפרשנות להתייחס לכלל ההיבטים הטמונים במשמעות ובערכים התרבותיים, החברתיים והסביבתיים של האתר. הפרשנות הציבורית של אתר מורשת תרבותי חייבת להבחין ולתארך בברור את השלבים וההשפעות השונים בהתפתחותו של האתר. יש לכבד את תרומתה של כל תקופה למהותו של האתר. על הפרשנות להתייחס לכלל הקבוצות אשר תרמו למשמעותו ההיסטורית והתרבותית של האתר. (פרשנות והצגה 2008, סעיף 3-3.1).

הנוף בסביבת האתר, הסביבה הטבעית והרקע הגיאוגרפי שלו מהווים חלק בלתי נפרד ממשמעותו ההיסטורית והתרבותית, ודורשים לפיכך התייחסות. בפרשנות של אתר יש להתייחס להיבטים לא-מוחשיים של מורשתו, כגון מסורות תרבותיות ורוחניות, סיפורים, מוסיקה, תיאטרון, ספרות ואומנות, מנהגים מקומיים ומורשת קולינארית. יש להתייחס בעריכתן של תכניות פרשנות למשמעות הרב-תרבותית של אתרי מורשת, כמו גם למגוון נקודות המבט אודותיהם, המבוססות על מחקר, על רשומות עתיקות ועל מסורות חיות. (פרשנות והצגה 2008, סעיף 3.4-6).

ב. בחינה מחודשת של הפרשנות לעיתים קרובות

יש לראות בהצגה ובמתן מידע פרשנות פופולארית של מצב הידע הנוכחי, ולפיכך יש לבחנה מחדש לעיתים קרובות. יש לקחת בחשבון את מגוון הגישות להבנת העבר. (הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית 1990, סעיף 7).

ג. שחזור אותנטי שניתן לזהותו

שחזורים משרתים שתי מטרות חשובות: מחקר ניסיוני ופרשנות. עם זאת, יש לבצעם בזהירות רבה על מנת להימנע מפגיעה בעדות ארכיאולוגית קיימת, ויש להתייחס לעדויות מכלל המקורות על מנת להגיע לשחזור אותנטי. ככל שניתן וראוי, אין לבנות את השחזור ישירות על גבי השרידים הארכיאולוגיים, ויש להצביע במפורש על מוקדי השחזור. ((הגנה וניהול המורשת הארכיאולוגית 1990, סעיף 7).